

Piotr Pikulski*

W poszukiwaniu architektonicznego stylu Jana III Sobieskiego

In search of the architectonic style of Jan III Sobieski

Słowa kluczowe: Jan Sobieski, styl architektoniczny, Wilanów, Żółkiew, Jaworów, Łobzów

Key words: Key words: Jan Sobieski, architectonic style, Wilanow, Żółkiew, Jaworow, Łobzow

Na przestrzeni epok z łatwością można zaobserwować zamiłowanie polskich władców do zainteresowania estetycznymi aspektami architektury, co pozwalało na powstanie charakterystycznych, wiązanych z czasami panowania konkretnego władcy lub dynastii stylów, wyróżnionych na tle epoki. Działo się tak, ponieważ wielu królów otaczało swym mecenatem różne gałęzi kultury i sztuki, w tym architekturę. Stąd też możemy mówić o tak zwanym „stylu Wazów”, powstałym dzięki mecenatowi Zygmunta III i Władysława IV. Od typowej architektury barokowej budynki w tym stylu różnią się brakiem przepychu ozdób, zastąpionego swego rodzaju powściągliwością. Charakterystyczną cechą stylu Wazów były również smukłe wieżyczki czy dekoracyjne portale nadające zewnętrznej bryle budynku elegancji. Przykładami mogą tu być Zamek Królewski czy Zamek Ujazdowski w Warszawie¹.

Władcy zawsze czerpali inspirację ze wzorców stylu panującego w danej epoce. Każdy z nich jednak, bez względu na to, czy fundował obiekt sakralny czy świecki, czy też zlecał projekt swojej nowej siedziby, wnosił własne uwagi, inspirując się podpatrzonymi w innych krajach rozwiązaniami, ale też, co istotne w niniejszych rozważaniach, własnym wycuciem estetycznym czy prywatnymi potrzebami. Gdy indywidualizm był mocno widoczny, możemy próbować wskazać charakterystyczne cechy, które wyróżnią powstałą architekturę na tle epoki.

Celem niniejszej pracy jest próba ustalenia i uporządkowania wspólnych cech, którymi charakteryzowały się budynki powstałe na zlecenie i pod mecenatem Jana III

Throughout the centuries one can easily observe the passionate interest of Polish monarch in aesthetic aspects of architecture, which allowed for the creation of characteristic styles, associated with the reign of a particular monarch of a dynasty, and distinctive of the epoch. It was so because numerous kings offered their patronage to various branches of art and culture, including architecture. Hence we can talk about the so called “Vasa style”, created thanks to the patronage of Zygmunt III and Władysław IV. Objects built in this style differ from the typical Baroque architecture by their lack of splendour replaced by a kind of self-restraint. Characteristic features of the Vasa style were also slender turrets or decorative portals adding elegance to the exterior of the building. The Royal Castle or the Ujazdów Castle in Warszawa can serve as examples here¹.

Monarchs always borrowed their inspiration from patterns of a style currently ruling in a given epoch. However, each of them, regardless whether he founded a church or a lay object, or commissioned a project of his new residence, introduced his own ideas inspired by solutions observed in other countries but also, which is significant for these considerations, by own aesthetic sense or private requirements. When individualism was clearly visible, we can try to indicate characteristic features that would distinguish the created architecture against the background of the epoch.

This work is an attempt at establishing and ordering common features characterising buildings commissioned by and under the patronage of Jan III Sobieski,

* mgr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury

* mgr inż. arch., Cracow University of Technology, Faculty of Architecture

Sobieskiego, a następnie jednoznaczne określenie architektonicznego stylu tego władcy.

Aby dokładniej przeanalizować cechy stawianych przez Sobieskiego budowli, zarówno świeckich jak i sakralnych, nie można pominąć kwestii jego ponadprzeciętnej inteligencji. Ten wybitny polityk i wojskowy, kojarzony przede wszystkim ze swoimi legendarnymi już osiągnięciami na polu bitwy, był w istocie także wielkim miłośnikiem sztuki, kultury oraz nauki. Zdobylł staranne wykształcenie w Paryżu oraz Krakowie, znał grekę, łacinę, język tatarski i turecki, a także kilka języków zachodnioeuropejskich. W swej prywatnej bibliotece przechowywał zarówno dzieła klasycznych twórców antycznych, jak i publikacje ze wszelkich dziedzin nauki. Podobno nawet podczas wypraw wojennych, nieustannie, w celu uspokojenia się, czytał zabierane ze sobą książki naukowe².

Podróże po świecie pozwoliły Sobieskiemu już w młodości na zdobycie szerokiej wiedzy z zakresu budownictwa barokowego w Niemczech, Francji czy Anglii³. W Amsterdamie z kolei szczególną uwagę króla przykuły kamienice, pałace oraz fontanny. Najistotniejszym momentem w kształtowaniu edukacji kulturalnej Sobieskiego był jednak jego pobyt w Paryżu. Przez prawie pół roku zachwycił się on otwarciem architekturą tego miasta, zwracając szczególną uwagę na „kamienice piękne” oraz „pałace bardzo kosztowne”. Mowa tu oczywiście o Luwrze z ogrodem Tuilerii czy Pałacu Luksemburskim⁴.

Jako młody chorąży na dworze Jana Kazimierza mógł Sobieski bliżej zaznajomić się z mecenatem ówczesnego króla na polu sztuki oraz nauki i chociaż władcy temu dalej było w swym zamiłowaniu do opieki nad kulturą niż Zygmuntowi III czy Władysławowi IV, to jednak szereg jego zasług na tym polu miał niemały wpływ na Jana III.

Choć dzisiaj wiadomo, że mecenat kulturalny Sobieskiego obejmował nie tylko architekturę czy malarstwo, lecz także sztukę ogrodową, teatr, muzykę i naukę, to jednak nad architekturą właśnie warto się pochylić w szczególności. Ona bowiem była największym i najwyrazistszym świadectwem ideologii tego wybitnego władcy, zarówno wojownika, polityka, jak i mecenasa. Choć stawiane przez niego budynki są typowymi przykładami polskiej architektury barokowej, to jednocześnie każdy z nich przesiąknięty jest jego indywidualnym podejściem do sztuki, osobistym gustem i programem ideowym⁵.

Jan III Sobieski, pragnąc zapewne na wzór innych władców uświetnić swe panowanie odpowiednimi dziełami architektonicznymi, już w pierwszych latach swojego panowania rozpoczął przebudowę dworu w Jaworowie na pałac. Dwór ten, spośród wielu rezydencji położonych na ziemiach ruskich dawniej należących do Rzeczypospolitej, darzył Sobieski wyjątkowym sentymentem. Wpływ na to mógł mieć fakt, że była to jego pierwsza samodzielna posiadłość, którą przejął po swoim ojcu. Został on wtedy starostą jaworowskim i tutaj właśnie zdobywał pierwsze doświadczenie w zarządzaniu

and then at defining the architectonic style of that monarch.

In order to carefully analyse the features of buildings, both lay and church, erected by Sobieski, one cannot ignore the issue of his above-average intelligence. That eminent politician and tactician, mostly associated with his legendary achievements on the battlefield, was actually a great admirer of art, culture and science. He received excellent education in Paris and Krakow; he knew Greek, Latin, the Tartar and Turkish languages, as well as several west European languages. In his private library he kept both the works of the classical antique writers and publications from all branches of science. Allegedly, even during his military campaigns, he took and constantly read scientific books to calm down².

Travelling abroad allowed young Sobieski to acquire vast knowledge concerning Baroque building in Germany, France or England³. In Amsterdam, particular attention of the King was drawn to tenement houses, palaces and fountains. However, the most significant moment in shaping his cultural education was for Sobieski his sojourn in Paris. For almost half a year he openly admired the architecture of the city, paying special attention to “beautiful tenement houses” and “very expensive palaces” referring to the Louvre with the Tuileries Garden or the Luxembourg Palace⁴.

As a young ensign at the court of Jan Kazimierz, Sobieski was able to observe the patronage of the then King of the arts and science, and even though that monarch was not as passionate in his admiration for culture as Zygmunt III or Władysław IV, his achievements in this field had a considerable impact on Jan III.

Although today it is known that the cultural patronage of Sobieski included not only architecture or painting, but also garden landscaping, theatre, music and science, it is architecture that is worth drawing attention to. It was the greatest and the most distinctive testimony to the ideology of this outstanding monarch: a warrior, a politician and a patron of the arts. Though the buildings he erected are typical examples of Polish Baroque architecture, still each of them is pervaded with his individual approach to art, personal taste and ideological programme⁵.

Probably in imitation of other monarchs wishing to honour his won rule with appropriate works of architecture, Jan III Sobieski began converting the manor in Jaworow into a palace during the first years of his reign. Among numerous residences located in the Ruthenian lands formerly belonging to the Polish Republic, Sobieski felt particular affection for that manor. It might have resulted from the fact that it was his first independent estate that he had inherited from his father. He became then the ‘starost’ of Jaworow and here gained his first experience in managing a landed estate, which years later he could employ in the palace complex in Wilanow⁶.

The manor in Jaworow stood within a defensive, four-sided fortalice which measured about 150 metres on the south side and about 120 metres on the north.



Ryc. 1. Dwór w Jaworowie (widok od północnego zachodu), „Rolnik 1867–1937”, czasopismo rolniczo-przemysłowe, Lwów 1938, s. 86
 Fig. 1. Manor in Jaworow (view from the north-west), „Rolnik 1867–1937”, agricultural and industrial periodical, Lviv 1938, p. 86

majątkiem ziemskim, które po latach mógł przenieść do kompleksu pałacowego w Wilanowie⁶.

Dwór jaworowski znajdował się wewnątrz obronnej, czworobocznej fortalicji, której wymiary wynosiły około 150 metrów od strony południowej i około 120 metrów od północy. Wykonano tam solidne, oparte na drewnianej konstrukcji skrzyniowej wały zamkowe, dodatkowo zwieńczone parkanami⁷.

Sam pałac ulokowano na głównej osi całego założenia. Budynek wzniesiono z drewna sosnowego, dach przekryto gontem. Ganek został podwieszony nad głównym wejściem. Na parterze znajdowały się cztery izby, alkowa, galeria od ogrodu i parę mniejszych pokoi. Na piętrze znajdowała się duża, reprezentacyjna sala, prawdopodobnie służąca nawet do obrad senatu, została ona jednak przeniesiona na parter, a w jej miejsce powstały sypialnie. Sobieski bardzo cenił sobie broń, stąd była ona elementem wystroju wnętrz obok gobelinów czy obrazów. Ważnym elementem jaworowskiego dworu Sobieskiego była również kaplica, którą urządzono w specjalnie wydzielonym pokoju i ozdobiono obrazami o tematyce religijnej⁸.

Przebudowa zamku w Żółkwi była kolejnym przedsięwzięciem architektonicznym króla. Zamek ten już za czasów jego ojca Jakuba został przebudowany, stając się reprezentacyjną rezydencją, jednak dopiero Jan III Sobieski uczynił z niego barokową rezydencję, zlecając swoim nadwornym architektom Piotrowi Beberowi i Augustynowi Loccemu pracę nad rozbudową i przebudową wnętrz. Dodano wtedy między innymi nową galerię oraz portyk kolumnowy z dwubiegowymi schodami⁹. Pracujący wtedy na dworze króla architekci bardzo chętnie implementowali w fundowane przez niego budowle (zarówno te przebudowywane, jak i stawiane od podstaw) tak cenione przez niego wzorce architektury antycznej. Szczególnie Augustyn Locci, nazywany przez samego króla „najbliższym przyjacielem i naszym sekretarzem”, dzięki swojej pomysłowości oraz niezwykłym umiejętnościom technicznym, potrafił w niebanalny sposób nawiązywać do największych



Ryc. 2. Zamek w Żółkwi, fot. Piotr Pikulski
 Fig. 2. Castle in Żółkiew, photo: Piotr Pikulski

Solid castle ramparts, based on the timber box construction, were erected there and additionally topped with palisades⁷.

The palace was situated on the main axis of the whole complex. The building was erected from pine wood, and the roof was covered with shingle. The porch was suspended over the main entrance. There were four rooms on the ground floor, an alcove, a gallery on the garden side and a few smaller rooms. On the upper storey there was a huge, formal room probably used even for senate sessions, but it was moved downstairs, and replaced with bed chambers. Sobieski appreciated weaponry therefore it was an element of interior decoration, besides tapestries or paintings. Another important element of Sobieski's manor in Jaworow was the chapel located in a specially chosen room and decorated with religious paintings⁸.

Alterations in the castle in Żółkiew were the next architectonic undertaking of the King. The castle had been refurbished in the times of his father, Jakub, becoming a formal residence; however it was Jan III Sobieski who converted it into a Baroque residence, having commissioned his court architects Piotr Beber and Augustyn Locci to work on expanding and altering the interiors. Among other changes, a new gallery and a columned portico with two flights of stairs were added then⁹. Architects employed in the King's court were eager to implement the patterns from antique architecture he admired so much in the buildings he founded (both the converted and the newly erected ones). In particular, Augustyn Locci, called by the King himself “our closest friend and our secretary”, due to his inventiveness and extraordinary technical skills was able to originally allude to the greatest canons of architecture, not copying them but instead transforming and adjusting them to the Polish tradition¹⁰.

The testimony to the King's unique appreciation of that architect was entrusting him with the work on refurbishing the Palace in Wilanow which, as it turned out later, was to be the coping stone of the architectonic achievements of the monarch encompassing the entire ideological programme of the King – a warrior and a Sarmatian drawing on the antique traditions.

In the years 1677–1680, Wilanów was a typical magnate manor with bowers. Only in 1680 Sobieski

kanonów architektury, nie naśladując ich jednak, lecz w wyjątkowy sposób przetwarzając je i dopasowując do polskiej tradycji¹⁰.

Dowodem wyjątkowego uznania króla dla tego właśnie architekta jest powierzenie mu pracy nad przebudową pałacu w Wilanowie, który jak się później okazało, miał się stać podsumowaniem architektonicznych poczynań władcy, zawierając w sobie cały program ideowy króla-wojownika, Sarmaty, czerpiącego ze wzorców antycznych.

W latach 1677–1680 Wilanów był typowym dworem magnackim z alkierzami. Dopiero w 1680 roku jego przebudowę zlecił Sobieski właśnie Augustynowi Locciemu. W pierwszym etapie prac, trwającym około trzech lat, znacznie rozbudowano rezydencję, dodając dwie boczne wieże. W trzecim etapie wieże zwieńczono miedzianymi hełmami a w centralnej części pałacu dodano piętro.

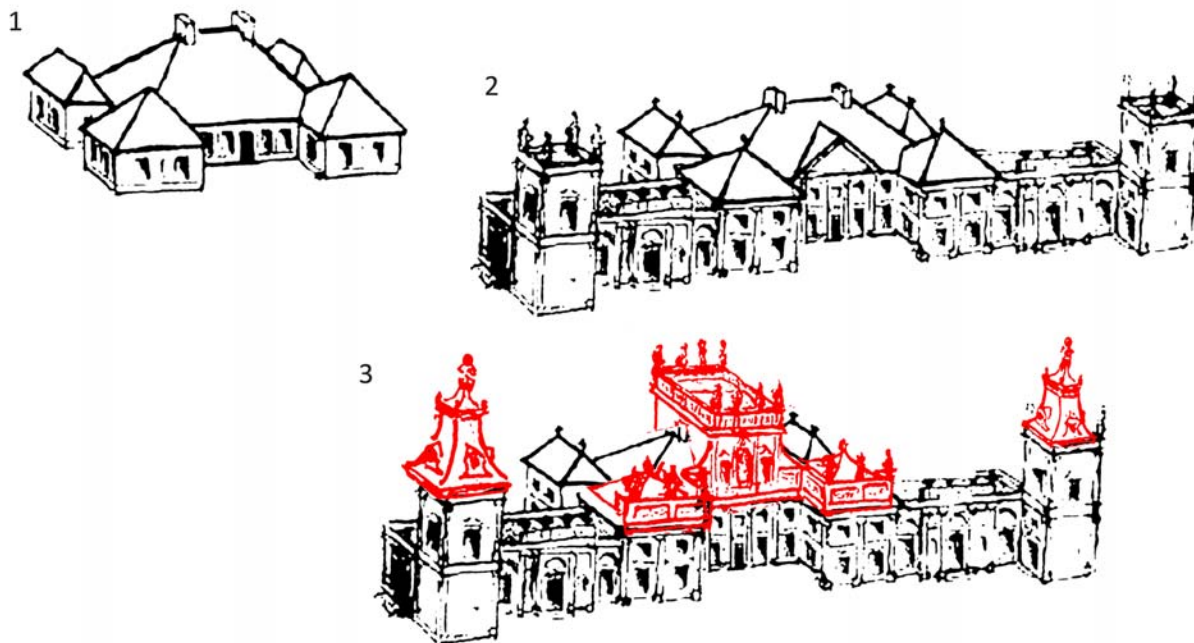
Krół znany był z tego, że czynnie uczestniczył w procesie budowy i dekorowania fundowanych przez siebie budynków. Nie pozostawało to bez wpływu na ostateczny charakter dzieła. Podobnie było w przypadku Wilanowa. W pałacu tym widać szczególnie odcisnięte inspiracje króla architekturą antyczną, zwłaszcza w jego elewacjach. Na szczególną uwagę zasługują tutaj elewacyjne płaskorzeźby głoszące apoteozę rodu Sobieskich oraz gloryfikację sukcesów militarnych króla.

Omawiając bryłę pałacu w Wilanowie, zaznaczyć należy, że podobnie jak w przypadku innych pałaców

commissioned Augustyn Locci to refurbish it. In the first stage of the work lasting around three years, the residence was considerably expanded, and two side towers were added. In the third stage the towers acquired copper roofs and an upper floor was added to the central section of the palace.

The King was renowned for his active participation in the process of erecting and decorating the buildings he had founded, which obviously affected the ultimate character of the object. And so it was in the case of Wilanow. The inspirations the King drew from antique architecture are clearly noticeable in the palace, especially in its elevations. The elevation reliefs, deifying the Sobieski family and glorifying military successes of the King, are worthy of particular attention.

When discussing the form of the palace in Wilanow it should be emphasised that, like in the case of other palaces erected by Sobieski, it is symmetrical and divided into two parts – northern and southern. The palace is an ultimate departure from the defensive function of this type of architecture. It can be practically claimed that its construction definitively altered the principles of designing and planning of Polish palace residences. It has a spacious, axial layout, and the building itself is situated between the courtyard and the garden. The south elevation overlooking the courtyard clearly alludes to antique models and, according to Locci's intent, using the light-and-shade as well as reliefs glorifying the warrior-monarch to impress the



Ryc. 3. Etapy przebudowy Pałacu w Wilanowie: 1. pierwotna rezydencja magnacka w latach 1677–1680, 2. początek przebudowy Augustyna Locciego z dodaniem bocznych wież zakończony ok 1683, 3. ostatni etap budowy (oznaczony na czerwono) wykonany za życia króla Jana III z dodaniem piętra oraz hełmów wież zakończony w 1696 roku; autor: Piotr Pikulski, na podstawie materiałów dostępnych w serwisie <http://www.wilanow-palac.art.pl>

Fig. 3. Stages of the refurbishment of the Palace in Wilanow: 1. original magnate residence in the years 1677–1680, 2. beginning of the alterations by Augustyn Locci with the addition of side towers completed around 1683, 3. last stage of construction work (marked in red) carried out during the lifetime of King Jan III when the upper floor and tower roofs were added, completed in 1696; author: Piotr Pikulski, based on materials available in <http://www.wilanow-palac.art.pl>



Ryc. 4. Triumf Jana III – płaskorzeźba w archiwoltce na elewacji zachodniej korpusu głównego, źródło: Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie, fot. M. Kulpa, 20.02.2007

Fig. 4. *Triumph of Jan III – relief in the archivolt on the west elevation of the main building, source: Museum of the Jan III Palace in Wilanow, photo: M. Kulpa, 20.02.2007*

stawianych przez Sobieskiego, jest ona symetryczna, podzielona na dwie części – północną i południową. Pałac ten jest ostatecznym odejściem od obronnej funkcji tego typu architektury. Można wręcz stwierdzić, że jego budowa ostatecznie zmieniła kierunek projektowania i planowania polskich rezydencji pałacowych. Jest tu osiowy, rozległy układ, a sam budynek położony jest między dziedzińcem a ogrodem. Elewacja południowa, od dziedzińca, wyraźnie odwołuje się do wzorców antycznych, w zamierzeniu Locciego oddziałując na odbiorcę grą światłocieni oraz płaskorzeźbami sławiącymi monarchę-wojownika. Część północna, od ogrodu, posiada natomiast dekoracje związane z żoną władcy Marią Kazimiერą. Dachy były najprawdopodobniej od początku pokryte miedzią, kruszcem bardzo cennym w tamtych czasach, wiadomo bowiem, że król nie żałował pieniędzy na wykończenie fundowanych przez siebie budowli. Choć w założeniach monarchy była dobudowa znanych dzisiaj z Wilanowa skrzydeł bocznych, jednak jego śmierć przerwała prace¹¹.

Aby móc ostatecznie podsumować wyrazistość architektonicznego stylu Jana III Sobieskiego, należy również zwrócić uwagę na fundowane przez niego budynki sakralne. Jednym z nich jest kościół ojców kapucynów pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Warszawie. Obiekt ten został ufundowany przez władcę wraz z przyległym klasztorem w latach 1683–1694 w ramach dziękczynienia za wiktoria wiedeńską. Autorem projektu jest ponownie Augustyn Locci, choć podejrzewa się, że ostateczny projekt realizacyjny przygotował Tylman z Gameren¹². Kolejny raz widzimy tutaj nawiązania do antyku, chociaż ze względu na przeznaczenie budowli na kościół i klasztor kapucynów należało zrezygnować ze zbytnej wystawności i przepychu.

Architektoniczny styl Jana III Sobieskiego bez wątpienia charakteryzował się nawiązaniem do antyku i to zarówno pod względem stricte budowlanym, jak i ideologicznym. Dla władcy było ważne, aby stawiane przez niego pałace wyrażały jego osobisty stosunek do



Ryc. 5. kościół Przemienienia Pańskiego w Warszawie, drzeworyt Michała Starkmana z około 1855 roku, źródło: Julian Bartoszewicz, *Kościóły Warszawskie Rzymsko-Katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa, 1855

Fig. 5. *Church of the Transfiguration in Warszawa, wood engraving by Michał Starkman from around 1855, source: Julian Bartoszewicz, *Kościóły Warszawskie Rzymsko-Katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa, 1855*

viewer. The northern part overlooking the garden has decorations associated with the King's consort, Maria Kazimiera. From the very beginning the roofs must have been covered in copper, a very precious metal in those times, as it is known that the King did not spare expense on finishing the buildings he had founded. Although the monarch had planned to add the side wings, so well-known from contemporary Wilanow, his death interrupted the work¹¹.

In order to definitively summarise the distinctive architectonic style of Jan III Sobieski, attention ought to be drawn to church objects he founded. One of those is the Capuchin Church dedicated to the Transfiguration, in Warszawa. The object with the adjoining monastery was founded by the monarch in the years 1683–1694, in thanksgiving for the Vienna victory. The author of the design was again Augustyn Locci, though it is suspected that the final project to be realised was prepared by Thielemann van Gameren¹². Once again we can see here references to the antiquity although, since the building was intended as a church and a Capuchin monastery, excessive lavishness and sumptuousness had to be dispensed with.

The architectonic style of Jan III Sobieski was undoubtedly characterised by allusions to the antiquity, both in the strictly construction-oriented and ideological sense. For the monarch it was of utmost importance that the palaces he erected would express his personal

sztuki i polityki. Nie można zapominać, że Sobieski był prawdziwym Sarmatą i wielkim patriotą, a zdobywane przez niego od najmłodszych lat wykształcenie, liczne podróże po najznamienitszych miastach Europy oraz nieustanna chęć pogłębiania wiedzy ze wszelakich dziedzin nauki przyczyniły się do wykształcenia się w nim bardzo wyjątkowego stosunku do sprawowanej przez niego władzy. Główną filozofią Sobieskiego było oparcie dobrobytu Rzeczypospolitej nie tylko na zwycięstwach militarnych, ale także na polityce pokoju, rozwoju nauki oraz uprawy roli¹³. Wszystko to sprawia, że w ogólnym zarysie ideowym typowy budynek w stylu Sobieskiego jawi się jako obiekt w stylu włoskim, inspirowanym antykiem, z typowymi dla baroku detalami, pozbawionym jednak nadmiernego przepychu, często mającym na celu gloryfikację sukcesów militarnych króla. Jan III Sobieski – sarmata, monarcha, wojownik, uczonek oraz miłośnik sztuki. Te wszystkie cechy sprawiły, że fundowane przez niego budowle były równie wyjątkowe, jak on sam, i podobnie jak on pozostawiły trwałe ślady w architektonicznej historii Polski.

attitude to arts and politics. One cannot forget that Sobieski was a true Sarmatian and a great patriot, and the education he acquired since his early years, numerous travels around the most magnificent cities in Europe, as well as his incessant desire to broaden his knowledge in all disciplines of science contributed to forming his very unique attitude to the power he wielded. Sobieski's main philosophy was to base the welfare of the Polish Republic not merely on military victories but also on the policy of peace, development of science and agriculture¹³. As a result the overall ideological outline of a typical building in the style of Sobieski appears to be an object in the Italian style, inspired by the antiquity, with details typical for the Baroque yet devoid of excessive lavishness, frequently indented to glorify military successes of King Jan III Sobieski – a Sarmatian, a monarch, a warrior, a scholar and an art lover. Due to all those features, the buildings he founded were as unique as he was, and like him they have left a lasting impression in the architectonic history of Poland.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- [1] Aftanazy R. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowska*. T. 7, wyd. 2 przejrzone i uzupełnione. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław–Warszawa, 1995.
- [2] Baliński M. *Pisma historyczne t. IV*. Warszawa, 1843.
- [3] Fijałkowski W. *Jan III Sobieski i jego mecenat kulturalny – bilans zainteresowań, inicjatyw i dokonań polskiego monarchy na polu kultury artystycznej i umysłowej w drugiej poł. XVII w.*
- [4] Jezierski E. *Jan III Sobieski*. Instytut Propagandy Państwowo-Twórczej, Warszawa, 1935.
- [5] Karpowicz M. *Barok w Polsce*. Arkady, 1988.
- [6] Korzon T. *Dola i niedola Jana Sobieskiego, 1629–1674, Tom I*. Nakładem Akademii Umiejętności drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 1898.
- [7] Łoza S. *Architekci i budowniczowie w Polsce*. Warszawa, 1954.
- [8] Sulimierski F., Chlebowski B., Walewski W., *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. III. Warszawa, 1880–1902.
- [9] Tomkiewicz W. *Czynniki kształtujące sztukę polską XVII wieku*. W: *Rocznik Historii Sztuki*, t. XI.

¹ W. Tomkiewicz, *Czynniki kształtujące sztukę polską XVII wieku*, w: *Rocznik Historii Sztuki*, t. XI, 1976.

² W. Fijałkowski, *Jan III Sobieski i jego mecenat kulturalny – bilans zainteresowań, inicjatyw i dokonań polskiego monarchy na polu kultury artystycznej i umysłowej w drugiej poł. XVII w.*, s. 4–10.

³ E. Jezierski, *Jan III Sobieski*, Instytut Propagandy Państwowo-Twórczej, Warszawa 1935.

⁴ T. Korzon, *Dola i niedola Jana Sobieskiego, 1629–1674, Tom I*, nakładem Akademii Umiejętności drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1898, s. 1–23.

⁵ W. Fijałkowski, op. cit., s. 26.

⁶ R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowska*, T. 7,

wyd. 2 przejrzone i uzupełnione, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław–Warszawa, 1995, s. 308–316.

⁷ Ibidem, s. 308–316.

⁸ F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. III, Warszawa 1880–1902, s. 519–527.

⁹ R. Aftanazy, op. cit., s. 605–615.

¹⁰ S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954, s. 177.

¹¹ M. Karpowicz, *Barok w Polsce*, Arkady, Warszawa 1988, s. 55.

¹² M. Baliński, *Pisma historyczne*, t. IV, Warszawa 1843, s. 31–37.

¹³ W. Fijałkowski, op. cit., str. 30–31.

Streszczenie

W ciągu wieków można było wyraźnie zaobserwować u polskich władców zainteresowanie architekturą jako elementem świadczącym o ich panowaniu i zamiłowaniach. W ten właśnie sposób wytworzył się między innymi tak zwany „styl Wazów”. Choć władcy zawsze czerpali inspirację z panującego ówczesnie stylu, każdy z nich wносił do fundowanych przez siebie budynków własne, charakterystyczne rozwiązania. Jan III Sobieski, od najmłodszych lat podróżując po Europie, zdobył szerokie wykształcenie w największych ówczesnie miastach. Dzięki swoim podróżom i zamiłowaniu do sztuki i kultury kładł on szczególny nacisk na odpowiednie kształtowanie formy stawianych przez siebie budowli, zarówno budynków świeckich, jak i sakralnych. Jego niesamowita charyzma, zdolności polityczne oraz militarne w połączeniu ze starannym wykształceniem i zamiłowaniem do wzorców antycznych pozwalały jego budowniczym oraz projektantom na tworzenie prawdziwych perełek architektury.

Abstract

Throughout centuries one could clearly observe among Polish rulers an interest in architecture as an element bearing to their reign and passions. Among others, the so called “Vasa style” emerged in this way. Though monarchs always drew their inspirations from currently ruling styles, each of them introduced their own, characteristic solutions to the buildings they founded. Travelling around Europe since a very young age, Jan III Sobieski acquired extensive education in the largest cities of his time. Thanks to his travels and a passion for art and culture, he put particular emphasis on proper forms of edifices he had commissioned, both lay and church buildings. His unique charisma as well as political and military abilities, in combination with excellent education and a passion for antique models, allowed his builders and designers to create real architectural gems.